

Kdo jsme, odkud jsme přišli?

PaedDr. Mgr. Hana Čechová

Nejstarší představy o duši máme zaznamenány ze starověkých kultur. Ovšem základními otázkami, tj. rozdílem mezi živým a mrtvým tělem, zrozením a smrtí, se zabývali již pravěcí lidé.

Svědčí o tom řada archeologických nálezů. Jakou úlohu hráli šamani, hadači a výjimeční, čili „jiní“ příslušníci tlup a rodů?

Osnova

1. **Vznik prvotních představ**
2. **Pravěké představy o duši**
3. **Vznik náboženských představ**
4. **Šamani, šamanky**
5. **Teorie mysli**
6. **Vztah instinkt – víra**
7. **Porušení konceptu**

**To co dělá člověka výjimečným, je jeho duše a vědomí.
Umožňují mu překročit svůj stín a vymanit se z pout hmoty.**

(Rostislav Szeruba, Nový pohled na lidskou duši a vědomí)

**Duše je lidský intelekt, pojítka mezi Božským duchem v člověku
a jeho nižší osobností.**

(Annie Besantová, Odvěká moudrost)

1/ Vznik prvotních představ

- Představy o nadpřirozeném v každé lidské společnosti
- Od lesních duchů po vševědoucí bytosti
- **Vztah mezi (náboženskými) představami a lidským chováním vzešla pravděpodobně z lidského přemýšlení → ot. PŘEŽITÍ**

(www.theconversation.com)

➤ **OTÁZKA PROČ?**

Praskot větví, šum křoví, bouchnutí...

1/ vítr

2/ dravé zvíře (někdo, něco...) → mobilizujeme své síly k útěku nebo obraně → postupně automatická reakce, instinkt

2/ Pravěké představy o duši

Vývoj duchovního života spojen s vývojem člověka v dané společnosti

➤ **Doklady neexistují:**

1/ Australopithecus: 4,5 – 2 mil. let př. n. l.

2/ Homo habilis: 2,5 – 1,5, mil. let př. n. l.

➤ **Archeologické doklady:**

1/ Homo erectus: cca 1,5 mil. – 350 000 př. n. l.

2/ Homo neanderthalensis: 400 000 – 40 000 př. n. l.

3/ Homo sapiens: 200 000 – 40 000 př. n. l.

4/ Homo sapiens sapiens: 40 000 – 2 000 př.n.l. → dodnes

pohřbívání – úcta k mrtvým

Některé znaky (neplatí obecně)

- Poloha na boku (muži P, ženy L)
- Skrčená poloha - ??? (svázání do kozelce??? – Strach???)
- **Muži:** hlava k Z, obličej k J
- **Ženy:** hlava k V, obličej k J
- Posypání okrem (červená = vrátit krev, život???)
- Žárové hroby
- Mohyly
- Milodary, zvířata...

kultovní předměty

Věstonická venuše

- 29 000 – 25 000 př. n. l.
(ml. paleolit)
- Dolní Věstonice na Moravě (1925)
- **Soška ženy kyprých tvarů**
 - > 11,5 x 4,4, x 2,8 cm
 - > černošedá pálená hlína
 - > symbol plodnosti?
 - > 2004 na hýždích otisk prstu cca 10 letého dítěte -> hračka???
 - > 2015 vpichy na hlavě -> ozdoba z ptačích per?

kultovní předměty

„první loutka“

- 27 000 – 26 000 př. n. l.
- Brno (1891)
- Hrob šamana
- Šamanské rituály???
- Šaman – výjimečný, odlišný, jiný...

3/ Vznik náboženských představ

NETEISTICKÁ tzv. PŘÍRODNÍ (PŘIROZENÁ) NÁBOŽENSTVÍ

➤ Přírodu a její síly naklonit potřebám člověka

➤ Vynutit si přízeň ↔ **magie**

- 1) animismus** - víra v nehmotné, nadpřirozené síly, duchy, přízraky;
 - **DUŠE vlastní všem** (věci, zvířata, jevy...) **má určitou moc**
 - **osoby NADŘAZENÉ** – ti, kdo komunikují s duchy, silami...
 - příroda ovládána dobrými a zlými silami → dobré síly si naklonit, před zlými se ochránit (amulety)
 - **kult Velké Matky** – plodnost, mateřství, výživa = život => matriarchát až do 4000 – 2800 př. n. l.
 - **DUŠE ZEMŘELÉHO ŽIJE DÁLE** (reinkarnace – převtělení)
- 2) polyteismu** - zbožštění určitých přírodních jevů
- 3) antropomorfismus** – bohové se podobají lidem

vznik náboženských představ

duše, duch

- Netělesný obraz
- Nositelem života a myšlení jednotlivce, ve kterém sídlí
- Tělo může opouštět, neviditelná, neuchopitelná
- MŮŽE projevit fyzickou sílu
- Dary a oběti – svatyně, obětiště
- Speciální rituály - tanec
- Šamani, kouzelníci, kněží...
- Zemřelí – milodary = co budou potřebovat v dalším životě (posmrtném)

**rituální tanec – pravěk
nástěnná malba – S Afrika**

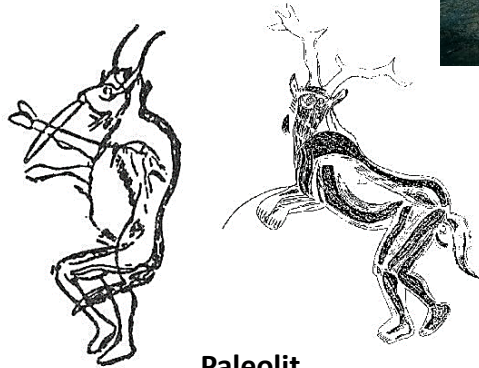
Svatyně, obětiště, rituály

Stonehenge
2100 a 1900 př. n. l.

Lascaux (JZ Francie)
15 – 13 000 př. n. l.
mladší paleolit

Paleolit

Keltové

Hrob šamana z Brna

4/ Šamani, šamanky (medicinmani)

„ten který ví“

KDO

- Jiný, výjimečný, odlišný ↔ psych. nebo fyzické odlišnosti => znak vyvolení
- Oděv, účes, pomůcky (bubínky, chřestidla, korále, masky...)

POSLÁNÍ, SCHOPNOSTI

- Komunikace s duchy (dobrými i zlými)
- Schopnost mít vize ↔ věštby, výklady...
- Opustit tělo a vydat se do jiných světů – nebe, střední svět, podsvětí (tzv. Univerzum)
- Ztotožnit se, proměnit se ve zvíře...
- Slouží ochrannému duchovi, kterého si vyvolí (zvíře, předek...) a ovládá pomocné duchy (př. duch bubínku, oděvu... koně – pomáhají při obřadu)
- Léčení nemocí způsobených zlým duchem nebo únikem duše

„Brněnský ŠAMAN“ – stáří cca 26 až 27 (30) tisíc let

ojedinelý bohatý hrob (objev 1891 – Brno) - půda zbarvená okrem,
velké mn. darů - asi 600 ks mušlí, kosti nosorožce, mamutovina, zlomená palička
ze sobího rohu, kamenné předměty – 14 ks kroužků a terčů s otvory,
„loutka“ z mamutoviny.

muž trpěl záněty okostice → výrazné deformity paží i nohou → silné bolesti

rekonstrukce podoby „brněnského“ šamana a kultovní loutky podle L. Baláka.

5/ „Teorie mysli“

- Jak vnímáme druhé lidi
- Soužití ve skupině – tlupa, rod, rodina... - má mnoho výhod
- Abychom se mohli stát členy, musíme vědět, jak ostatní členové myslí a čemu věří

- **PŘEDPOKLAD**

Chování ostatních má nějaký důvod ↔ snažíme se ho zjistit, abychom jejich chování lépe pochopili.

6/ Vztah instinkt – víra

HLEDÁNÍ ODPOVĚDÍ?

- **PŘÍKLAD: výbuch sopky Théra/Santorini 1627 – 1620 př. n. l.**
 - 1/ ostrov se propadl, do ovzduší 60 km³ horniny, ničivá vlna, záplavy
 - 2/ pravděpodobně jedna z příčin zániku mínojské kultury na Krétě (2700 – 1450 př. n. l.)
 - 3/ ničivé deště, krupobití a bouře v Egyptě ("deset egyptských ran,,)
 - 4/ neúroda ve starověké Číně, nepokoje
 - 5/ ochlazení v Severní Americe (letokruhy stromů)

- Chybí znalosti z geologie, meteorologie...
 - 1/ události automaticky připisovány „někomu“ – s nadlidskými schopnostmi
 - 2/ kladení otázek: **PROČ** chce „někdo“ něco ničit?
 - 3/ hledání odpovědí: **TREST**..., nechovali jsme se tak, jak si „někdo“ přál...

7/ Porušení konceptu

událost přesahuje rozumové uchopení situace

➤ **Hořící keř** *(volně dle Exodus, 2. kniha Mojžíšova, 3:1-22)*

¹Mojžíš zatím pásal ovce svého tchána, midiánského kněze Jetra. Jednou, když vedl stádo hluboko do pouště, přišel až k Boží hoře Oréb. ²Vtom se mu v ohnivém plameni z prostředku keře ukázal Hospodinův anděl. Mojžíš se podíval a hle, keř planul ohněm, ale nebyl stravován. ³Řekl si tedy: „Musím tam přece jít, abych viděl tu velikou podívanou – jak to, že ten keř neshoří!“

⁴Když Hospodin viděl, že se Mojžíš přichází podívat, zavolal na něj Bůh z prostředku keře: „Mojžíši! Mojžíši!“ „Zde jsem,“ odpověděl Mojžíš.

⁵Na to mu řekl: „Nepřibližuj se! Zuj si obuv z nohou, neboť místo, na němž stojíš, je svatá půda.“ ⁶Potom řekl: „**Já jsem Bůh tvého otce, Bůh Abrahamův, Bůh Izákův a Bůh Jákobův.**“ Mojžíš si ihned zakryl tvář, neboť se bál pohlédnout na Boha.

➤ ...

¹⁸Uposlechnou tě a tehdy půjdeš s izraelskými stařešiny k egyptskému králi a řekneš mu: „Setkal se s námi Hospodin, Bůh Hebrejů. Prosím, dovol nám vydat se na třídní cestu do pouště, abychom tam obětovali Hospodinu, našemu Bohu!“ ¹⁹Já však vím, že vás egyptský král nenechá odejít jinak než donucen mocnou rukou. ²⁰Vztáhnu tedy svou ruku a udeřím na Egypt všemi divy, které uprostřed něj vykonám. Teprve pak vás propustí. ²¹Zároveň nakloním Egyptány k tomuto lidu tak příznivě, že až půjdete, rozhodně neodejdete s prázdnou. ²²Každá žena požádá svou sousedku i její návštěvu o stříbrné a zlaté šperky a šaty, které obléknete svým synům a dcerám. Dočista Egyptány oberete!“

10 ran egyptských

Exodus (2. kniha Mojžíšova) – odchod Izraelitů z Egypta

1. **Krev** – veškerá voda v Egyptě se proměnila v krev
2. **Žáby** – přemnožení a úhyn
3. **Komáři (štěnice, vši – dle překladu)** – přemnožení obtížného hmyzu
4. **Mouchy** – přemnožení
5. **Mor** – dobytčí mor
6. **Vředy** – postižení Egyptanů, epidemie
7. **Krupobití, bouře, vítr** – zničení úrody, pobití dobytka a lidí, kteří se neukryli
8. **Sarančata (kobyly)** – přemnožení a zničení zbytku vegetace
9. **Tma** – 3 dny; postihuje pouze Egyptany (zatmění Slunce sopečným popelem???)
10. **Pobití prvorozených** – zabití prvorozeného (nejstaršího) potomka v každé rodině a prvorozených dobytčat

„Jisrael jest mým prvorozeným synem. Řekl jsem ti: propuť syna mého, aby mi sloužil, a ty's se zdráhal propustiti ho: hle, já zbiju tvého prvorozeného syna.“

(Ex 4)

Před Mojžíšem se rozestoupilo moře, Ježíš a následně i Petr kráčeli po vodě...

- Příběhy neodpovídají běžné realitě
- Snáze si je zapamatujeme
- **ZÁVĚR:**
 - 1/ můžeme tak pochopit ale i vyvrátit jakékoliv náboženství
 - 2/ vyplývá z předpokladu, že mystické nebo nadpozemské zážitky jsou výmysl

zdroje k přečtení

- ✓ <http://www.enviweb.cz/82347> - starověk a středověk
- ✓ <http://www.antickysvet.cz/25924n-thera-santorini>
- ✓ <http://www.artslexikon.cz//index.php?title=Animismus>
- ✓ [https://wikisofia.cz/wiki/Nejstar%C5%A1%C3%AD_p%C5%99edstav_y_o_du%C5%A1i_\(starov%C4%9Bk%C3%A9_kultury\)](https://wikisofia.cz/wiki/Nejstar%C5%A1%C3%AD_p%C5%99edstav_y_o_du%C5%A1i_(starov%C4%9Bk%C3%A9_kultury)) – i následná přednáška
- ✓ <http://www.archeologienadosah.cz/clanky/tanec-v-rytmu-praveku>
- ✓ <http://www.neosaman.cz/2013/keltsky-samanismus-pribehy-a-pouceni-z-lesa-i/>
- ✓ <https://www.flowee.cz/82-archiv-2017/esprit/kultura-a-umeni/2807-pani-vikingova-sto-tricet-let-ji-povazovali-za-muze-ted-si-sve-pohlavi-vybojovala>